

El poble oblidat

Amb l'ampliació, més d'un milió i mig de gitanos s'incorporen als dos milions que ja formaven part de la Unió Europea. El 2007, la xifra pot augmentar en tres milions i mig. El poble gitano és la minoria ètnica més nombrosa de la Unió. Però sense influència política, marginat, immers en la deriva, sembla un poble fantasma.

Potser la major i més vergonyosa injustícia d'Europa és la que viuen els gitanos ara mateix. I no sols als països de l'Est, sinó a casa nostra. Evoquem un exemple immediat. Els presentadors d'*A tu lado*, el molt popular programa-porqueria vespertí de Tele 5, protagonitzen en aquests moments una campanya a favor de les ètnies minoritàries que conviuen a l'estat espanyol d'avui. Les referències a la cultura africana, llatinoamericana i xinesa hi són. Però no n'hi ha cap ni una a la cultura gitana.

No és cap cosa original: sempre que qualsevol entitat demana una convivència entenedora i tolerant, les cadenes televisives o els distints departaments de Benestar Social apunten com a objectius integradors els immigrants més recents, els que han vingut de més lluny, els que han nascut fora d'Europa. En canvi, no fan referència als gitanos, ciutadans autòctons des de fa segles, però que, en molts casos, viuen en un estat de guetització mental i físic més dens que el de qualsevol grup immigrant.

La seua voluntat –en determinades cases, la gairebé obsessió– per cultivar una sèrie de costums que són considerades obsoletes per la majoria de la gent –entre altres, la relació grupal entorn del llinatge familiar, el culte a la immediatesa, el marcat sentit de l'honor, un concepte econòmic distint a l'occidental, i la preservació de la virginitat femenina prematrimonial– ha ajudat a aprofundir la frontera establerta per la societat majoritària.

Per això, a l'estat espanyol, en la llista de minories més menyspreades que acostuma a confeccionar regularment el sociòleg Tomás Calvo Buezas, els gitanos sempre ocupen els primers llocs. Esdeveniments com l'11-M poden consolidar els magribins com els reis del pòdium, però per damunt dels subsaharians i, clarament, dels llatinoamericans, els eslaus i els xinesos, hi ha els gitanos. Precisament aquells als quals l'escriptor Günter Grass va definir com "els més vertaders i més antics dels europeus". El gran intel·lectual alemany deia que és l'únic poble que realment és present a tot el continent. En canvi, i paradoxalment, encara avui se'ls tracta i se'ls considera com els majors estrangers físics, mentals i morals.

De l'orgull al no-res. El mot "gitano", originàriament, era com el mot "moro", una paraula despectiva, ja que els membres d'aquest poble s'anomenaven *rom*, que en romanó, el seu idioma indostànic primigeni, vol dir "home" (no tant com a gènere, sinó en el sentit d'ésser humà). Progressivament, el mot despectiu s'ha imposat sobre l'original, fins que els *rom* s'han considerat "gitanos". Aquesta mena de degradació lèxica és també una metàfora de la seua pròpia història.

A l'Índia, els avui anomenats gitanos, pertanyien, majoritàriament, a la segona casta, la dels guerrers, la més influent després de la dels sacerdots bramins. D'aquest estament formaven part els kshatriya, els soldats nobles encarregats

PAULA GIL

Una escena de pobresa gitana d'Europa de l'Est en la mateixa València. Els gitanos de l'Est no es relacionen amb els gitanos dels països als quals emigren, i encara menys amb els països. Són els pobres d'Europa, aquells que no compten per a res. La seua situació és la de l'oblit absolut.

de la supervisió de la seguretat territorial. Un miler d'anys enrere, primer contra els mogols –al segle IX–, després contra l'islam –al segle XII–, l'Índia va ser derrotada pels invasors, i els kshatriya i els altres membres de la segona casta, sense honor, sense terra, sense res, van abandonar el subcontinent per evitar la revenja dels vencedors. Ho feren en successives migracions. L'èxode els va escampar també per Àsia i Àfrica –més tard van arribar a viatjar a Amèrica–, però, per circumstàncies geogràfiques, Europa és el territori que més van poblar.

Altres tribus índies que no pertanyien a cap casta establerta, com per exemple els banjara, dedicats al pastoreig, van seguir l'exemple dels emigrants de la segona casta, i també fugiren del país cap a Europa a la recerca de fortuna. Els seus descendents serien els rom. Els descendents dels descendents, els gitanos. Les distintes onades de viatgers anaren bus-

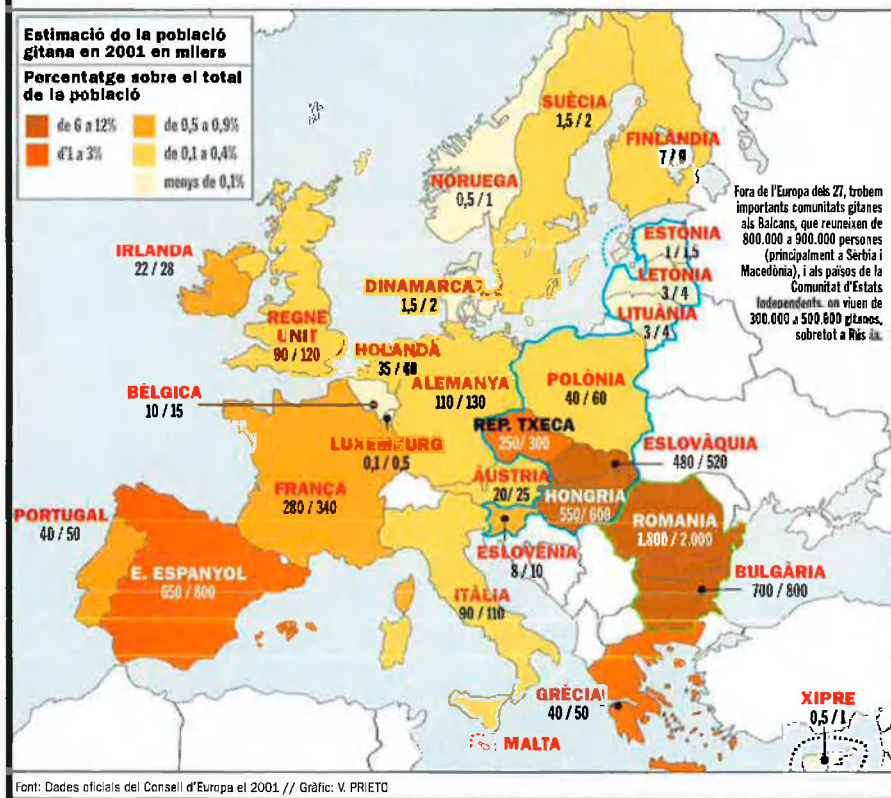
cant-se fins a trobar-se i fer de la itinerància una forma de vida i de treball tradicional –el comerç amb animals, el treball amb ferro practicat poble a poble– com el vehicle per a no morir. S'esforçaren a mantenir, en forma de costums, reflexos dels trets orientals originals, que convertiren en aspectes culturals propis.

La llengua indostànica es va anar barrejant amb la dels països on s'establien. El model va anar erosionant-se, i, en alguns casos –com el de la península Ibèrica–, es va convertir, tot i la permanència de l'essència indostànica, en una mena de llengua de raval fusionada amb argot de barri marginal. I és que la marginalitat formaria part, ben prompte, de la idiosincràsia d'aquests viatgers. Inicialment, les seues vestimentes i les característiques orientals cridaven l'atenció... mentre van ser conceptuats com a gent que estava de pas. Però quan es dediquen a residir i a voltar per un o altre país

concret, els governs intentaren l'assimilació. Aquests governs, al llarg del temps, es van trobar amb una major o menor resistència manifesta, i optaren per perseguir els diferents.

Així, quan Adolf Hitler devasta la República de Weimar, aquests viatgers –que, ja en aquell moment, són més nòmades espirituals que físics, perquè molts gitanos, encara que hagen assolit residència fixa, per cultura transmesa a través de generacions, viuen sempre com si tingueren un peu fora de casa– entren progressivament a formar part de l'anomenada "solució final" nazi. Sense que ningú realment –gitano o no gitano– s'haja preocupat mai de fer un recompte exhaustiu d'assassinats, es calcula que entre 600.000 i 1.000.000 de gitanos van ser torturats i aniquilats pel Tercer Reich. Eren assassinats com els jueus a les cambres de gas. Els nazis s'enduien els seus fills perquè els metges els feren servir com a rates de laboratori. Sí, tot

Els gitanos a l'Europa dels 27

Els gitanos són l'únic poble present a tot el continent. Paradoxalment, se'ls considera els majors estrangers

molt semblant al genocidi hebreu, però per motius diferents.

Perquè si bé el genocidi jueu era un dels objectius del règim de Hitler, als gitanos se'ls elimina perquè eren només una molèstia per al Führer, ja que no encaixen en la concepció de la seua Europa blanca i pura. Encara avui hi ha molts pocs gitanos que hagen rebut les compensacions econòmiques que Alemanya està obligada a pagar als presoners de guerra. L'absència de representació política, la pobresa i la transmissió cultural àgrafa —que no deixa una mínima empremta documental pròpia: la història gitana ha estat escrita per països—, són nexes comuns entre la majoria de la població gitana europea. Han facilitat l'oblit i que, per tant, no hi haja reivindicacions del genocidi gitano. I l'essència d'aquest genocidi sense resposta de les víctimes ha facilitat que alguns països l'hagen

continuat practicant. No ha estat tant un extermini físic —que en alguns casos també pot donar-se, ja que a Eslovàquia, l'antiga Iugoslàvia o Romania la policia mata gitanos a la primera de canvi— com un extermini social el que provoca que una comunitat no compte, que un individu odie ser allò que és.

L'oest i l'est. Perquè si bé a l'Europa occidental els gitanos, al llarg de les últimes dècades, han assolit una raonable posició de seguretat i, si més no, d'igualtat constitucional, en els territoris centrals i de l'Est la posició és ben contrària.

Com a paradigma del primer cas trobaríem Itàlia i, sobretot, l'estat espanyol. Amb una població que oscil·la entre els 650.000 i els 800.000 gitanos —140.000 d'ells viuen a casa nostra— és el territori on més s'ha donat la sedentarització, i,

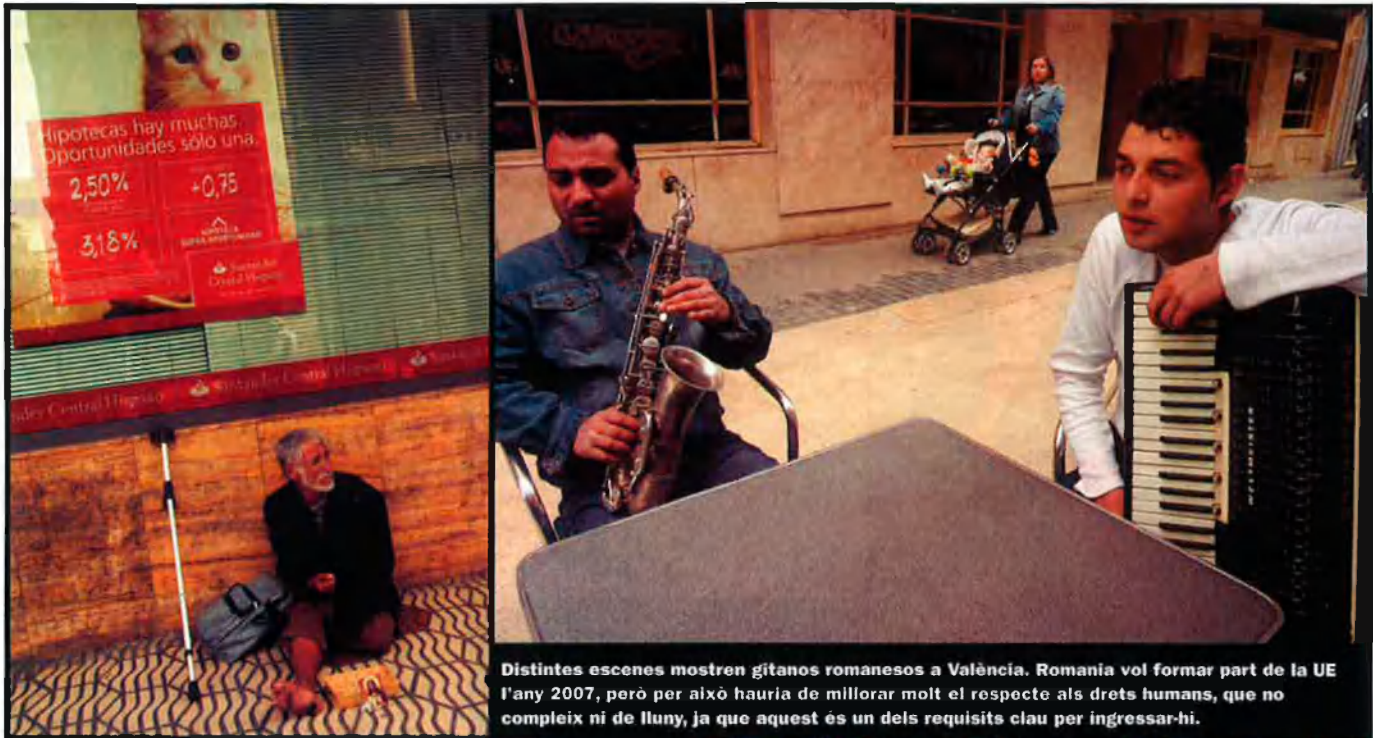
per tant, el pas més evident cap a la integració. Al nostre país, la situació és la mateixa, i fins i tot es donen casos com el de Perpinyà, on viuen més de 4.500 gitanos, en què ells són els garants i conservadors del català en la zona. Ara bé, les tensions que encara hi ha es produeixen perquè la societat majoritària acostuma a identificar integració amb assimilació, i els gitanos no volen perdre una sèrie de trets vitals que, malgrat la contradicció que en alguns casos poden suposar per a la vida moderna, s'esforcen a conservar.

Les polítiques de subvencions han convertit la majoria d'associacions gitanes en presoneres potencials dels diferents governs autonòmics i centrals, cosa que dificulta l'evolució reivindicativa del col·lectiu. L'escolarització és gairebé completa, els índexs de pobresa han baixat i creix el nombre de joves que estudien a la universitat, però la convivència real i l'assignatura cultural encara continuen pendents. En no pocs casos, països i gitanos viuen en cercles concèntrics, sense relacionar-se realment, tractant-se com a esperits incorporis els uns als altres.

Els gitanos "molesten", tot i que s'ha acceptat que han de formar part del paisatge. Al contrari del que succeeix en altres zones d'Europa, l'idioma romanó s'ha perdut completament —allò que s'anomena *caló* és una derivació erosionada i contaminada que només parlen els gitanos grans—, el racisme es manté latent i es manté el fenomen dels gitanos "invisibles", gitanos que, amb característiques físiques d'etnicitat poc accentuades, passen per la vida sense dir que ho són, camuflats entre la societat majoritària. Ara bé, certament, no se'ls persegueix com a norma, ni se'l segrega aplicant-los polítiques predeterminades.

Perquè això és el que passa en alguns dels nous països que s'han afegit a la Unió Europea. I també en els que aspiren a fer-ho en el 2007.

Lluny de casa. Micaela, una gitana jove romanesa que va viure durant anys a l'antiga Txecoslovàquia, concreta en els seus ulls freds i blaus tant de buit com d'esperança. Ella és una dels 10.000 —segons xifres completament oficioses—

Distintes escenes mostren gitanos romanesos a València. Romania vol formar part de la UE l'any 2007, però per això hauria de millorar molt el respecte als drets humans, que no compleix ni de lluny, ja que aquest és un dels requisits clau per ingressar-hi.

gitanos romanesos que poden haver migrat a l'estat espanyol mitjançant permisos que els faciliten l'estada durant tres mesos en estats que formen part dels acords de Schengen. "En els dos llocs ho hem passat malament amb la meua família", diu en un castellà forçat. "Ara me'ls he dut cap ací, hem vingut amb cotxe; els meus dos fills, el meu marit, la meua mare, la meua germana, tots som captaires; però et traus 10, 12 euros el dia, i, si sumem els diners de tots, podem viure i menjar." L'uniforme de rigor és negre, amb mocador al cap. És el mateix que vesteix una captaire autòctona valenciana, Ana, una anciana que es

queixa que amb l'afluència de captaires de l'Est "els bons llocs de la ciutat en què podies demanar, ara els ocupen ells; estan més organitzats, van junts a buscar els bons llocs i es reparteixen el terreny; ara, fins els més desgraciats tenim competència també en això". I, en ocasions, difícil de superar en la seua misèria, perquè han incorporat una nova modalitat de mendicant: l'ésser humà deforme. Sense braç, sense cama, amb els ossos retorçuts fins al límit de la imaginació. "Ayuda, ayuda", crida des d'un cantó un búlgar amb una sola cama i sense mà, amb els dits de l'altra doblats sobre ells mateixos, com si es tractara de garfis de

carn i os, i amb un somriure ignorant a la boca.

"No sempre és així", explica Giorgio, un gitano romanès de poc més de vint anys que toca l'acordió al centre de València. "Molts de nosaltres treballem de músics i ens guanyem de vida sense demanar; i alguns dels qui demanen, tot i que tenen papers en regla, no volen deixar de fer-ho i no volen buscar feina, perquè han après a viure amb els pocs diners que arregen." Giorgio arriba a guanyar 30 o 40 euros el cap de setmana, uns 20 entre setmana. "La gent dóna diners al que toca; pocs, però en dóna." Coneix com viuen els gitanos a

La gitanoïtat és present a tot Europa, però sempre es viu amb dificultats. No obstant això, a casa nostra la situació és raonablement bona, tot i que hi ha un racisme latent.

PAULA GIL

👁️ Oferta de feina

Gestor de jornades econòmiques i empresarials

Nom de l'empresa: **Institut Ignasi Villalonga d'Economia i Empresa**

Activitat de l'empresa: **Promoció d'estudis i seminaris econòmics i empresarials** a Catalunya, Catalunya Nord, Andorra, País Valencià i Illes Balears.

Salari: A convenir.

Jornada: Completa.

Ciutat: Barcelona, amb possibilitat de desplaçar-se.

Contacte per sol·licituds: **963106862. administracio@iivee.org** (matins)

Observacions: El càrrec de gestor és per a la zona de Catalunya. La direcció general de l'empresa està situada a l'oficina de València. Es valorarà experiència laboral en institucions de promoció econòmica, organitzacions no governamentals, així com altre tipus d'experiència i coneixements del món associatiu econòmic i empresarial i en l'organització d'esdeveniments. La feina requerida combinarà les tasques administratives, així com alguna part de gerència en l'organització de seminaris i coordinació amb la resta d'oficines de l'Institut Ignasi Villalonga. Es valorarà la disponibilitat de vehicle propi.

l'Europa de l'Est: "Malament; molt malament; sobretot els qui si no furten no mengen, els qui no tenen feina." Vaticina que seran molts d'aquests els qui vindran a l'Europa desenvolupada amb l'ampliació actual i, sobretot, amb la possible inclusió de Romania –on viuen entre 1.800.000 i 2.000.000 de gitanos– i Bulgària –amb 800.000 gitanos– dins de la Unió en el 2007.

Els distints règims comunistes forçaren al control i a la sedentarització dels gitanos. Els van donar un treball distint al que havien desenvolupat fins llavors i, a la seua manera, els van tutelar. Amb la caiguda del comunisme en l'Est, els antics nòmades han quedat absolutament desamparats, sense poder encaixar en el nou sistema i, per descomptat, sense feina. Es troben en mans de tota la corrupció burocràtica, política i policial que hi pugua haver en cadascun dels seus estats.

Ximo L. Bustamante coordina un programa de l'organització Unió Romaní que radiografiarà la presència de gitanos romanesos a València i Barcelona. "Encara estem començant-lo, però el Ministeri de Treball, que és qui dota de fons programes d'aquest estil, ens ha donat molts menys diners dels que estaven previstos; no obstant això, farem el millor treball possible." Bustamante és, de fet, un expert en la situació gitana en Europa de l'Est: "A Eslovàquia esterilitzen les gitanes als hospitals perquè no es reproduesquen; a Txèquia i a Hongria, la segregació és comuna; això és públic, però ningú no ho atura." Als nens gitanos se'ls educa en escoles especials per a retardats mentals.

"El cas més brutal és el de Romania, que aspira a entrar el 2007 a la UE. Allí hi ha un vertader *apartheid* gitano i una absoluta impunitat per fer amb ells qualsevol cosa; són *pàries* absoluts, per això fugen. No crec que l'ampliació provoque una vinguda en massa dels gitanos de l'Est –conclou Ximo–, però sí que pense, en canvi, que podrem vigilar de més a prop si aquests països compleixen realment el requisit principal per formar part de l'Europa moderna." I aquest és el més elemental de tots: el respecte als drets humans.

Joan M. Oleaque